

Smaa Næringsveje blandt Fattigfolk i gamle Dage.

Af *Lars Christensen*, Slagelse, forhen Vollerup,
Gimlinge Sogn.

For omkring ved 60 Aar siden var der paa Landet her i Sydvestsjælland en Del Fattigfolk, som drev forskellige ejendommelige Smaaforretninger, der i vore Dage er aldeles forsvundne og ukendte. Det var i Reglen Folk, som ikke egnede sig til strengt Arbejde, enten paa Grund af en eller anden Svaghed eller Alderdom, men undertiden ogsaa paa Grund af Ulyst til ordentligt Arbejde.

I de Tider søgte mange Fattigfolk *ad Skovene til*, da disse altid kunde give Raamaterialé til en Del Forretninger ligesom ogsaa lidt billigt Brænde om Vinteren.

Paa Grund heraf var vor Nabokommune, Sørbymagle, med de mange Skove, meget mere fattigbebyrdet end Gimlinge Kommune, hvor der ingen Skove var. De Fattige fik i de Tider kun en ringe Forplejning, og den bestod altid i Naturalier, saa de var nødt til at anstrænge sig for at faa lidt rede Penge, saa Livets Ophold kunde blive nogenlunde taaleligt; de var ellers ikke fordringsfulde i de Tider, hverken hvad Føde, Klæder eller Husly angik.

Jeg vil kun nævne nogle af disse Næringsveje, som forsvandt i min Barndoms- og første Ungdomstid, efterhaanden som deres Indehavere uddøde; disse Menneskers Udseende i Klædedragt og deres Tale og hele Fremtræden staar levende i min Erindring; de færdedes jo stadig omkring paa min Fødeegn i mange Aar, indtil Tidens forandrede Forhold og Fremskridt gjorde dem ganske overflødige.

Langt inde imellem de store Skove, som strækker sig lige fra Slagelse mod Øst indtil Tjustrup Sø, havde *sorte Jonas* opslaaet, eller rettere „nedslaaet“ sin Bolig i en Hule op til et Skovgarde i Nærheden af Lindebjerg. Væggene var klinede op af Jord og Ler, og Facaden bestod af et eneste gammelt Vindue og en halvraadden Dør, som han havde reddet hos Naboerne. Fattigfolks Boliger paa den Tid var i Almindelighed meget tarvelige, men hans Bolig var den rene Elendighed; jeg saa den paa Frastand, naar jeg som Dreng var med at skove Brænde; min Fader pegede hen efter en lille Høj, der lignede en Kartoffelkule, og sagde, at det var sorte Jonas' Hytte. Han *brændte lidt Trækul*, som han solgte til Byens Smede, for at faa lidt at købe Brændevin for, og iøvrigt sagde de, han drev og dovnede Tiden hen. Hans Hustru hed

Hugger Karen, det var en lille trivelig, skeløjet, laset og beskidt Kvinde. Hun havde oprindelig hørt hjemme i Gimlinge Sogn, hvor hun tildels var under Fattigforsørgelse, men „Krage søger Mage“; en skønne Dag fandt sorte Jonas hende og tog hende ud af Fattighuset, hvilket ikke var nogen Sorg for Kommunen.

Det var egentlig hende, der drev deres Hovednæringsvej. Denne bestod i at *skære Bøgeris* i Skoven, hvoraf hun bandt Koste og Karskrupper, som hun gik rundt i Omegnen med og solgte for 2—3—4 Skilling Stykket. Naar hun kom vandrende henad Vejen med hele sit Oplag paa Ryggen, var det som et lille Læs Risbrænde kom anstigende. Det var en godt sælgelig Vare, som der blev brugt meget af, saa hun havde altid let ved at faa udsolgt. Men selv om hun havde udsolgt, gik hun alligevel sin Omgang til alle Sognets Gaarde og Huse, for hun var jo som sagt hjemkendt, og der vankede allevegne et godt Stykke Mad, undertiden et lille Stykke roget Flæsk, nogle aflagte Klædningsstykker og lignende, saa hun var ofte mere læsset, naar hun gik hjem, end naar hun gik ud. Saaledes gik hun i mange Aar, indtil hun omsider døde. Der var ingen, der fortsatte hendes Forretning.

„*Sliberen*“ var en Mand, der ogsaa drev noget Skovbrug ved Siden af sin egentlige Forretning. Han solgte *Tækkekæppe*. Ja, hvad var *Tækkekæppe*? spørger maaske de yngre. Indtil omkring ved 1870 brugte man *Tækkekæppe* og tjæret Hamegarn til at binde Straatagene paa Husene med i Stedet for den nu brugelige galvaniserede Jerntraad. Naar man nu skulde bruge nogle saadanne, nævnede man det blot til ham, og saa en Aften i Mørkningen skulde han nok møde med dem. Det var jo en Forretning, som ikke altid taalte for stærkt Dagslys, om man end ellers aldeles ikke betragtede den som uhæderlig.

Og der blev heller aldrig hverken af Skovejere eller Skovfogder lagt nogen Hindringer for

denne Næringsvej, saalænge de, der drev den, holdt sig indenfor rimelige Grændser, det vil sige, at de kun skar Hassel og Ellekæppe paa Skovgærder, i Ellemoser og Hasselkrat.

Sliberen boede i en lille Rønne, han havde bygget paa et lille udyrket Hjerne Jord ved Skoven. Hans Hovederhverv var vist ellers at være Skærsliber. Han kørte viden om med sin Skærsliberbør og sleb og loddede Bliktøj og fortalte Løgnehistorier, dette sidste var han meget bekendt for, og det var et Fag, han var særdeles drevnen i. Han var en meget statelig, vittig og „vigtig“ Person; men han var ogsaa af stor Herkomst, han kunde føre sit Slægtregister lige ned til Frederik den Sjette, og den Historie fortalte han ved enhver Lejlighed.

Jens Enojé drev en lidt større Skovbrugsforretning. Det var Vognstænger, Tromlestænger, Læsse-træer og sligt, han havde paa Lager. Det maa nu ikke forstaaes paa den Maade, at han havde saadant hjemme, saa Folk kunde vælge og vrage iblandt Sagerne, men han vidste, hvor det stod i Skoven, og saa skulde han nok være der med det, der passede, naar bare han havde faaet rigtig Besked. Man paastod, at han med ét Øje meget bedre kunde se, om en El eller Birk var lige, end andre kunde se det med to. Han var aldrig urimelig med Betalingen, men han havde jo heller ingen Indkøbspris at regne med. Denne Forretning uddøde tillige med ham, den gik over i Storhandelen paa Tømmerpladserne, hvor saadant nu maa købes i dyre Domme.

Mads Søren Jensen var en gammel, lang, mager og krumbojet Mand, der altid vandrede omkring

med en høj Hat paa Hovedet og et stort Knippe Støttekæppe paa Ryggen. Han førte kun en enkelt Vare, og det var rigtig solide Egespirer, som han reddede i Skoven og tildannede og lakerede hjemme, saa de saa ret pæne ud. Uagtet hans Forretning med Kæppene saa' saa ringe ud, var der dog, efter hvad jeg hørte, større Risiko for ham end for de andre fornævnte smaa „Skovbrugere“; det regnedes for meget mere at afskære saadan et lille Egetræ end at hugge en stor El ude i Ellemosen.

Bødker Hans var en lille, gammel, udslidt Bødker, som gik omkring paa Egnen med en Mængde Træbaand paa Ryggen og spurgte, om der ikke var noget, Kar, Spande, Bøtter eller lignende, der trængte til at blive eftersat med Baand, inden det faldt i Staver. Jeg husker ikke, at han nogen Tid fik Afsætning hos os, for der blev altid, saavidt jeg kan erindre, brugt Jærnbånd; men en Snaps og en Taar Øl fik han altid. Der var ellers endnu adskillige, der brugte Træbaand, men den Forretning var alligevel omtrent helt uddød allerede i min Barndom.

Per Raabjerg var en halvgammel Omløber, som man sagde, aldrig gad bestille noget, han rendte omkring til Gaarde og Huse med et Bundt Spansk-rørsskinner paa Ryggen og spurgte, om de ikke skulde have istandsat deres Kornsold. Det var nemlig endnu i min Barndom Skik og Brug, at Folk rensede deres Sæd med Haandsold, saa disse blev brugt meget, og der var altid nogle, der trængte til en lille Istandsættelse. Kornrensemaskinerne kom først rigtig i Brug hos Bønderne, da jeg var 10 à 12 Aar gammel, den sidste Halvdel af 50'erne.

Klinkeren var en stilsfærdig og ædruelig gammel Mand med et langt hvidt Haar ned ad Nakken, han listede omkring med en firkantet, rødmalet Kasse paa Ryggen. Han klinkede Fade, Tallerkener, Krukker og andre Lerkar, som havde en Revne eller var slaaet i Stykker. Ja, det var en sælsom Forretning, synes man jo i vore Dage, og den har vist heller ikke smidt meget af sig; men i den Tid regnede Fattigfolk med smaa Tal Om Foraars-tiden solgte han Urte- og Blomsterfrø til Bønderkonerne. Det var muligvis den bedste Del af hans Forretning. Han bad aldrig om noget, men Føden fik han altid gratis; alle saadanne omstreffende Smaahandelende fik i de Tider deres Mad hos Bønderne.

Christian Stærk var en Mand, der var meget omtalt i min første Barndomstid; men han forsvandt, førend jeg blev saa gammel, saa jeg selv personlig kan erindre ret meget om ham. Men saa mange desto flere Fortællinger om hans mange Streger kan jeg huske, de gamle fortalte om ham, naar de undertiden om Vinteraftenerne kom ind paa det Emne.

Jeg saa ham kun nogle faa Gange, og da var han en meget gammel Mand, han var ikke stor, men svær og stærkbygget og havde i sine yngre Dage været i Besiddelse af ualmindelige Kræfter. Han gik derfor ogsaa altid under Navnet Christian Stærk. Han boede i et Indsiederhus med en god Have til, og den benyttede han til et ejendommeligt Havebrug, der paa visse Aarstider gav ham ret gode Indtægter.

Endskønt alt Jordfællesskab allerede paa den Tid forlængst var ophævet, var der dog mange,

som endnu havde den Vane at slippe Kreaturer og navnlig Arbejdsheste løse om Natten i Efteraarstiden, saa de selv kunde finde de bedre Græsgange omkring paa Præstegaards- og navnlig paa Herregaardsmarkerne. For at modarbejde denne Uskik blev Loven om Markfred skærpet med høje Mulkter i Optagningspenge for løsgaaende Kreaturer og navnlig for Heste og Tyre. Dette benyttede Christian Stærk sig af, og nu blev der en svær Mængde Heste, som altid om Natten skulde træffe til at gaa ind i hans Have, og han var ikke den Mand, der sov sin Tid hen, naar der var noget at redde. Om Morgenen tidlig, naar Folk skulde hente deres Heste hjem til Arbejdet, kunde de ofte ikke finde dem andre Steder end i Christian Stærks Have, hvor de stod bundet og ventede, og saa vidste enhver nok, at det kostede de lovbealede Optagningspenge. Selv langt hen paa Efteraarstiden, naar Hestene stod paa Stald om Natten, skete det ikke saa sjældent, at de kom løse i Stalden, slog Døren op og gik hen i hans Have. Det var et sælsomt Havebrug, men det gav gode Indtægter.

Rygtet gik om ham, at han var Egnens største og mest durkdrevne Tyveknaegt, men om det passer, ved jeg ikke; hverken Beboerne eller Øvrigheden holdt af at indlade sig med ham, og jeg hørte aldrig, at han blev straffet for noget. Han havde selvfølgelig mange Fjender, der havde Lyst til at give ham lidt „Vederlag“ ved given Lejlighed. Det skete saaledes engang paa Torvet i Ringsted, at nogle gav sig i Klammeri med ham og gennempryglede ham saa grundigt, at han laa som stendød paa Stenbredden. Folk stod lidt forbausede og saa paa ham, men

pludselig sprang han op, tog et Agebrædt fra en Vogn og slog en af de omstaaende med Kanten af Brædtet med saadan en Kraft lige oven i Hovedet, at dette flækkedes. Om han blev straffet for denne Bedrift, hørte jeg aldrig omtale.

Leidersdorf hed en Mand, der gik omkring og solgte Kasketter. Han var en pæn gammel Mand, godt klædt, og han havde en meget „fornem“ Udtale. Men han var vistnok ogsaa en falleret københavnsk Skrædermester, der havde slaaet sig ned med sit Værksted i Karrebækstorp, hvorfra han rejste hele Sydvestsjælland rundt med sine Kasketter i en meget stor firkantet Kury, som han bar paa Ryggen. Han havde altid store Vanskeligheder med at faa den ind og ud af Dørene. Han solgte meget og billigt, og vi Drenge var altid glade, naar han kom, for saa vankede der altid ny Kasketter. Denne Forretning gik kun en lille Aarrække, og han var vistnok baade den første og den sidste, der drev den.

Gale Jens boede i en lille, ussel Hytte, der laa lige ved den alfare Vej. Den var saaledes godt beliggende som Herberg for Vejfarende, og dertil brugte han den ogsaa. Han var Egnens største Drukkenbolt, og omstrefjende Dagdrivere, Kæltringer og Tiggere kunde altid faa Logi der. Naar de bare mødte med en Flaske Brændevin, var der Hjørterum, og saa kan der jo altid blive Husrum, selv om Pladsen var meget indskrænket. Naar man færdedes der forbi om Natten, og der var liggende Gæster, hørte man ofte højroestet Tale og Sang, endskønt Huset altid ved saadan Lejlighed var lukket saa fast som muligt for alle uvedkommende. Om det

var hans Hovedernæringsvej at „holde Hotel“, ved jeg ikke; jeg har kun kendt ham som en gammel Mand og aldrig set ham ved noget egentligt Arbejde. Men dersom nogen havde et selvdødt Kreatur, der skulde flaaes, eller en Hund, der skulde kastreres, eller sligt, som ingen andre gad have med at bestille, saa var han til Tjeneste. Han lavede Strygespaaner, som han gik omkring paa Egnen og solgte, og hvert Sted han kom ind, tiggede han en Snaps, saa han blev snart fuld, og det var ogsaa hans eneste Formaal. Men saa blev han tillige ondskafuld og overøste Folk med de værste og sjofleste Grovheder, han kunde finde paa, og dette indbragte ham tidt et forsvarligt Lag Prygl, men lige meget hjalp det paa hans Opdragelse. Saasnart han igen fik sovet Rusen ud og intet havde at fornye den med, vandrede han igen rundt og tiggede Snaps og solgte Strygespaaner. Ofte om Natten kunde man høre ham gaa eller ligge paa Marken og raabe om Hjælp, for at nogen skulde komme og slæbe ham hjem; det skete ogsaa undertiden, at Ungdommen kørte ham hjem paa en Hjulbør eller Tørvesluffe og væltede ham ind ad Døren til Konen, lige saa beskidt som han var, og saa grinede han af dem for deres Ulejlighed. Saaledes gik han i mange Aar, indtil han for nu omtrent 50 Aar siden gik sin sidste Omgang og fik sig en saa forsvarlig Rus at lægge sig til Sengs med, at han aldrig mere vaagnede; om Morgenens efter fandt de ham død i Sengen, og dermed var hans Saga ude, og der var ingen, der savnede, beklagede eller begræd hans Bortgang. Hans Hus er forlængst udslettet, og kun faa nulevende kender den Plet, hvor det stod.

Lygtemanden boede i et lille Indsiederhus, som de kaldte Lygten paa Gyldenholms Mark. Han gik omkring og solgte Skeer, Slev, Øltappe, Klædeklemmer og andre saadanne hjemmelavede Husflidssager, der stadig var Brug for og derfor var let sælgelige. Han var Mormon og agiterede, saa godt han kunde i den Retning, men han var ikke noget stort Lys; han solgte „Skandinaviens Stjerne“ og andre mormonske Smaaskrifter. Det gik imidlertid med denne Forretning som med alle de for nævnte, den var paa Retur, idet Tiden og Forholdene gjorde den overflødig, saa nedlagde han Forretningen og rejste til „Zion“ tillige med den aarlige Udvandrertrou af hans Trosfæller.

Disse 12 Næringsdrivende, som her er nævnt, hørte alle hjemme paa min Fødeegn. Der kunde nævnes flere lignende, saasom Kludekræmmere, Jernkræmmere, Hosekræmmere, Kniplingskræmmere o. s. v., men disse er ikke helt uddøde endnu, og de er heller ikke saaledes knyttede til en bestemt Egn.